

# Időszerűbb, mint bármikor: Más Európát!

## Tézisek<sup>1</sup>

Általános benyomása ma az embernek, hogy az Európai Unió – mint népességének javát szolgáló és egy jobb világot előmozdító, demokratikus tervezet – szerkezetileg zsákutcába jutott. A „baloldali európaiság”<sup>2</sup> híveként a következőkben azt kívánom nyomatékosítani, hogy ma – inkább, mint valaha – *csak két követhető út van Európában és Európa számára*, még ha korántsem könnyű ezek tartalmát meghatározni, és konkrétan leírni, hogy s mint „ágaznak el” egymástól.

### A „más Európa”

A tüntetéseken harsogó „Másik Európa!” jelszavához szeretnék kapcsolódni, aminek nevében számos politikai megmozdulást szerveztek mostanában. Ez annak megerősítése, hogy *vannak alternatívák*, és hogy ezek egy *nagy alternatíva* részei. Egyfelől a neoliberais Európa, másfelől a demokratikus Európa, vagy jobban mondva, a demokratizálódás Európája (e kifejezés mögött a „szociális Európa” visszakövetelése és újra-kitalálása rejlik, tekintve, hogy a „demokrácia-lebontás” stratégiáinak velejét az állampolgársággal adott „szociális” juttatások tagadása jelenti). Struktúrák, intézmények és hegemónikus diskurzusok hatalmas komplexumában jelenik meg az előbbi. Az utóbbi nagyrészt még *virtuális*, mivel heterogén ellenállás és kezdeményezések formájában létezik csupán, ám ez nem azt jelenti, hogy utópikus, vagy nem egyéb pusztá „eszménynél”, hiszen virtuális létezése az előbbinek nagyon is valóságos *ellentmondásain* alapszik.<sup>3</sup>

Ennek a nézetnek csakis akkor van értelme, ha kezdetnek elismerjük, hogy Európában ma *sok minden csakugyan visszafordíthatatlan*. Mondhatjuk, hogy általában véve semmi sem visszafordíthatatlan a történelemben. Miért is volna visszafordíthatatlan Európa struktúrája, a maga neoliberális elvek ihlette „anyagi fölépítésével”? Ámde Európa szerkezeti kiépítésének hatvan éve úgy átalakította a társadalmat és az országokat, hogy immár lehetetlen a dolgok korábbi állapotához visszatérni. A nemzeti függetlenséghez való visszatérés eszméje, akár *véglegesnek* szánják, akár csupán *ideiglenes átmenetnek*

az EU „visszahelyezéséhez” azokra az alapokra, amelyek ezidőtt „egészségesnek” számítanak, veszedelmes mítosz; ám az, hogy a nemzeti önállóságnak és a nemzetfölötti egységnek ez az „elegye”, amely mostantól fogva Európát alkotja, hova fejlődik, az még nyitott kérdés. Másrészről viszont a visszafordíthatatlanság eszméje valami nyomasztó misztifikációvá válik, ha kizárja az elágazások és az újabb változtatások lehetőségét.

### *Átalakítás „belülről” vagy „kívülről”?*

Egy másik vita, amelyet a görög események indítottak el, a körül forog, hogy vajon lehetséges-e belülről átalakítani egy olyan politikai rendszert, amilyen az EU, anélkül, hogy megsértenék működési elveit, és szakítanának az alapját képező konszenzussal. Szenvedélyektől fűtött vita ez, mert ennek velejárója, hogy nem csupán a taktikáról és a közelmúltbeli „szilárd” vagy „kompromisszumra kész” magatartásról kell ítéletet mondani, hanem dönteni kell az EU intézményeinek tényleges elemzéséről és a mostani működés módjukban testet öltött célkitűzéseknek ellentmondó átalakításuk vagy megreformálásuk lehetőségéről is.

A „rendszeren belül” és a „rendszer logikájának rabjaként” kifejezések közti különbségtétel azonban nem érinti az átalakításnak ennél jóval alapvetőbb aspektusát. Ténylegesen két fajtája létezik annak, ami a rendszeren és logikáján „kívül” van, s ezekről van itt szó. Egyfelől itt vannak a konzervatív erők, amelyek hasznot húznak a rendszerből, vagy megpróbálják olyan irányban átalakítani, hogy még igazságtalabb legyen, átváltva valami EU-n „kívültre”, vagyis az *anonim globális pénzpiacra*, annak érdekeit képviselik és követelményeit közvetítik. Ez a „kívül” szilárd alapokon áll, ám túlesik a polgári cselekvés hatókörén. Van azonban egy másik „kívül” is: a „passzív polgárok” tömege, kizárva a politikai és társadalmi rendszerről szóló vitákból, az ő életük itt a tét, az ő követeléseik forognak kockán. A rendszeren belül zajló harcban az egyetlen útja-módja kompenzálni azt a hatalmi többletet (és azt a többletlehetőséget, amit e hatalom „alkalmazási szabályainak” kialakítása jelent), amelyben az uralkodó erőket részesíti a *globalizált „külsőség”*: cselekvésre készítetni ezt a „belső” *külsőséget – ez a „rendszer” és „szabályai” viszonylatában van „kívül” –*, amelyek a „kirekesztett” és a „magukat kizáró” polgárokból áll, akiknek a hallgatása szükséges ahhoz, hogy működjenek a szabályok.

### *Transzfer-uniót!*

Az a nevezet, amellyel Németország uralkodó osztálya illeti az olyan Európai Uniót, amelyet ő nem óhajt: „transzfer-unió”, a gazdasági szoli-

daritásnak olyan formáját jelenti, amelyikben a „hitelező országoknak”, még általánosabban pedig mindazoknak, akiknek a gazdasági globalizáció nyertesei, azokért az előnyökért, amelyekre szert tesznek, pénzügyi segélyezés révén „kompenzálniuk” kellene a nyakig adósságban úszó országokat, arra fordítva adóbevételeik egy részét, hogy elősegítsék általa a többiek fejlődését. Mi nemcsak hogy nem szeretnénk köntörfalazni ebben a kérdésben, hanem éppen egy bizonyos transzfer-unió fennszóval és világosan kimondott követelésével állunk elő, s ennek tartalmát és céljait részletezzük itt.

*Már most is hatalmas tömegű „transzfer”* valósul meg az európai országok között, és az Európai Unió ezeknek az átutalásoknak a megvalósulásán alapszik. Ám ezek részben rejtve maradnak, és igencsak „ferdén” hatnak: csupán Európa egyik felének kedveznek. Az ilyen átutalások irányának *visszafordítása* lenne az általunk tervezett transzfer-unió, nem pedig valami látszólag újonnan „bevezetett” ötlet megvalósítása. Nem szorítkozhatna pénzügyi kiegyenlítő mechanizmusokra, kiváltképp nem, ha ezek *új kölcsönök* formáját öltenék, amelyek csakis a „kedvezményezett” országok eladósodottságát növelnék; az ilyesmi kizárólag a bankoknak és hitelintézeteknek kedvez, és ahhoz az ideológiához szolgáltat tápot, amelyik ezeknek az országoknak jóléti támogatástól függő nemzetek hírét igyekszik kelteni. Amellett nem lenne szabad a szóban forgó transzfereket egyszerűen csak a társadalmi *újraelosztás* szemszögéből megítélni, még ha célul tűzik is ki azt, hogy ellensúlyozzák a regionális fejlődés igazságtalanságait és a polgárok erőforrásokhoz való egyenlőtlen hozzáféréseit, ami már-már „duális” társadalommá változtatja Európát. Hanem egy közös költségvetési struktúrához kell vezetniük, kölcsönösen fölhasználhatóvá téve az európai erőforrások adókból származó, nem elhanyagolható részét, és ezeket az európai nemzetek közös fejlesztési terveinek – s kiváltképpen Európa „átmenetének” szolgálatába – kell állítani, a globális fölmelegedés megkövetelte új iparágak és új energiarendszim megteremtése érdekében.<sup>4</sup> Robert Salais és más közgazdászok mellett érvelnek, hogy ez távlatilag lehetővé teszi átváltoztatni az adósságot (ennek teljes egészét – a köz- és magánadósságot, méghozzá az összes európai országban és nem csupán a végképp eladósodott országokban) hosszú távon hasznosítható kölcsönné a rövid távú spekuláció helyett.<sup>5</sup>

Az ilyen kilátásokból kimondatlanul következik az euró intézményi „konstrukciójának”, a monetáris politika (mint gazdaságösztönző politika) és az Európai Központi Bank szerepének a reformja. Nem csupán annak újraalkotásáról van szó, amit rosszul alkottak meg, hanem a föderalizmus Európájának új korszakba lépéséről, ami végre csakugyan föderatív Európává lesz. Csakis ilyen keretek között lehetséges a kollektív hatalmat (ezt olyan „intézmények” képviselnék, amelyeknek az Európai Parlament csupán egyik része lehetne) följogosítani arra,

hogy megkövetelje és ellenőrizze a korrupcióval vagy az adórézsimek hatékonyságával kapcsolatos közigazgatási reformokat.

### *Más irányú globalista Európát!*

Hadd fogalmazzunk itt goromba őszinteséggel. *Az európai népeknek nincs hatalmuk ahhoz, hogy kívül helyezkedjenek a globalizáción.* A globalizálódás mint „totális” – vagyis gazdasági, politikai és kulturális (s tegyük hozzá, antropológiai) jelenség – visszafordíthatatlan folyamat, sokkal inkább, mint az europaizálódás, mert nem valami intézményi konstrukció, hanem új szakasza az emberiség történetének. Természetesen, a kapitalizmusnak megvolt a maga hajtóereje, és ez meghatározta jelenlegi fő jellegzetességeit – ugyanakkor ellentmondásos hatásait is. Ám a kapitalizmus jelentősége túlterjed magukon a tőkés viszonyokon; ezeket előreláthatatlan visszacsatolás hatásainak teszi ki, amit számításba kell vennünk töprengéseinkben.

Ez nevezetesen azt jelenti, hogy a „lekapcsolódás” vagy a „deglobalizálás”, amit különféle, magukat marxistának tartó teoretikusok javasolnak, alighanem zavaros téveszme.<sup>6</sup>

Ellenben nem jelenti azt, hogy a globalizáció folyamata ne lenne tarthatatlan és elviselhetetlen embermilliók számára, Európában éppúgy, mint Európán kívül. Ez tényleg így van számos szinten: erre vall az egyenlőtlenség növekedése, a kizsákmányolási formák intenzitása, a kulturális kisajátítás és a környezetrombolás, a politikai hatalom nemzeti szuverenitás alakjában való gyakorlása stb. A tőkés globalizáció naponta idéz elő egyre csak szaporodó katasztrófákat, és vezet erőszakhoz, ami egyelőre nem ismer határokat.

Ilyen körülmények között lényeges tisztáznunk, hogy „egy másik Európa”, vagyis egy szolidáris és demokratikus Európa építése egyike az eszközöknek, amelyekre szükségünk van ahhoz, hogy az ár ellenében működjünk a globalizáción belül, és így gyakoroljunk rá hatást.

Egy más irányú globalista Európa, olyan Európa, amelyik (más erővel, más kultúrákkal egybeforva) a szükséges irányban „változtat a világon”, vagyis *megváltoztatja a világ globalizálódásának módját*, csakis az az Európa lehet, amelyik mélyrehatóan megváltoztatja önmagát, miközben árgus szemmel figyel saját fejlődésére és a globális fejleményekre. Ez az Európa azon igyekszik, hogy stratégiákat dolgozzon ki a társadalmi viszonyoknak, a történelmi vívmányoknak és maguknak az európai népeknek a *gyámolítására*, stratégiákat a nemzetközi forgalmazási és átalakítási folyamatok szabályozására, tehát lokális és globális kitekintéssel egyaránt. *A stratégiának ez a két típusa* egyrészt szükséges ahhoz, hogy reálisan számolhassunk a válságból való kilábalással, másrészt hosszabb távon is hozzájárulhat az emberiség létezési módjának átalakításához.

Mindezek miatt Európának azt az utat kell választania, hogy egyidejűleg hasznosítja és reformálja a *nemzetközi intézményeket*, az IMF-től a Nemzetközi Bíróságig és az ENSZ-ig, amelyek jelenlegi arculata az imperialisták egymás közti viszonyait és egy korábbi kor államhatalmi egyensúlyát tükrözi. De hogy ezt megtehesse, előbb hatalom gyanánt kell *léteznie* Európának.

### *Kitalálni egy transznacionális Európát*

Az egyetlen pénznem *par excellence* arra szolgáló eszköz, hogy elősegítse a negatív hatású, vagyis egyenlőtlen transzfer-műveleteket az Európai Unión belül. Amennyiben olyan eszközként fogant, amelyik a versenyt, nem pedig a gazdaságpolitikát erősíti, egyben a pénzpiacok „zsarnokságának” eszköze is az európai gazdaság és politika fölött. De mindenekelőtt a demokrácia-lebontási folyamat lincshangulatának gerjesztője Európában, ami máris előrehaladott szakaszában jár.

A demokrácia hanyatlása régen kezdődött. Az EU szerkezetére kezdettől fogva afféle technokrata gépezetként tekintettek, még ha maguk az országok (főként a legnyugatibbak) jóval élénkebb, jóval inkább konfliktusokban bővelkedő demokratikus élet színterei voltak is akkoriban. A nemzetállamok és irányító politikai osztályaik ellenezték, hogy európai léptékben meghonosítsák a képviselőlet és a demokratikus ellenőrzés formáit, hiszen ez megfosztotta volna őket a nép és a végrehajtó meg államigazgató hatalom közötti közvetítőkként élvezett monopolhelyzetüktől. A nagyszabású neoliberais fordulat bizonyos értelemben eltüntette mind 1945, mind 1968 nyomait az európai országokban. Utat nyitott egy olyan társadalom-„irányításnak”, amely a szó szoros értelmében nem alapul sem képviselőleti (reprezentatív), sem tanácskozási (deliberatív) jogokon (még ha Európa továbbra is szavatul számos olyan egyéni jogot, amelyek nem léteznek vagy nem érvényesülhetnek másutt a nagyvilágban, jóllehet ezeket most a biztonsági mechanizmusok megnövekedése veszélyezteti). A tetejébe Európa gyakorlatilag „alkotmányba foglalta”, hogy a politikai intézmények társigazgatását a konzervatívok és a neoliberaisokhoz csatlakozott szociáldemokraták nagykoalíciója végzi, s ez minden politikai vitát közömbösít az *alternatív utakról*, vagy ráhagyja értelmezésüket a nacionalista-populista mozgalmakra. Vajon eljutott-e már a demokrácia hanyatlása egy olyan pontra, ahonnan nincs visszaút? Milyen föltételek mellett és milyen alakzatok révén kerülhetne sor a *visszafordulás visszafordítására*?

Három vitapont taglalására szorítkozom. *Először*, demokráciához sohasem lehet „beszerzéssel” hozzájutni. Ez alapjában véve nem valamiféle „rezsím”, hanem gyakorolt szokások, intézmények és történeti körülmények együttese, amely a *lehetőség szerint fölerősíti a népet* (a

*démosz*) képességét arra, hogy megvédelmezze saját érdekeit, és az egyenlőségre való tekintettel intézze saját ügyeit. Ez az oka, hogy bármilyen szinten léteznek, mindig bizonytalanságot hordoz magában: *vagy előrehalad, vagy visszahátrál*. Mi tagadás, társadalmaink demokratikus minősége pillanatnyilag romlásnak indult, mert a hatalmi viszonyok túlságosan elferdültek, olyannyira, hogy a valóságos hatalom kikerült a nép ellenőrzése alól, s a képviselő tanácskozási funkcióját ideológiai konszenzus semlegesíti. De láthatjuk, mekkora elégedetlenséget vált ki a „passzív állampolgárság”, tapasztalhatjuk a részvételre és a „közjavak” ellenőrzésére tartott igényt, s a társadalmi küzdelem és a szolidaritási célkitűzések új formáinak föltalálásával is találkozhatunk.

*Másodszor*, mindez a következő állításhoz vezet: minden lehetséges úton-módon föl kell kutatnunk a lehetőségeket jogok és garanciák elnyerésére (vagy visszanyerésére); jogosítványokat kell szerezni (amelyek európai szinten kiterjednek a „technikai” adminisztráció, vagyis a szakigazgatás és a kormányzervek ellenőrzésére is); végezetül kollektív *jogosultságokat* kell kiépitni – fölhatalmazást adni a tanácskozássra, a döntéshozásra és a kritikai észrevételezésre. Ezek alapvetően nem intézményi jellegűek: az észrevételek megtételét nem lehet kötelezőn előírni a polgárok számára. Ámde mindez igenis függ az intézményi föltételektől – ez az oka, hogy a részvételi demokrácia területén az utóbbi évek leginkább újító mozgalmainak, milyen Spanyolországban az *indignados* mozgalma, amiből a Podemos megszületett, helyi gyűlésekben van a fő erejük, s nem egykönnyen illeszkednek be pártalakulatokba. Világos, hogy a folyó demokratizálódás képviselte „visszafordulás visszafordításának” kilátásai az ilyen demokratikus újítások megjelenésétől függenek nemzeti és mindenekfölött *transznacionális* szinten. Ehhez kapcsolódik *harmadik* vitatézisem.

A demokratikus célkitűzésekről való gondolkodást továbbra is nagy részben gátolja Európában az a hiedelem, hogy a demokratikus lehetőségek nem válhatnak anyagi erővé európai szinten anélkül, hogy ne csökkennének le nemzeti szinten, fordítva pedig, hogy a nemzeti demokratikus vívmányok védelme a „föderális” hatalmi szervek további kiépítését követeli meg. Ennek a megfontolásnak tökéletesen ellentmond, amit ma tapasztalhatunk. Hiszen azt látjuk, hogy a demokratikus élet elcsökevényesedése és a népi jogosultságok lecsökkenése egyidejűleg folyik nemzeti és nemzetfölötti szinten; az uniós struktúrák demokratizálásának ellenzéke a két szinten negatív visszacsatolás módjára kölcsönösen erősíti egymást. Ha viszont abból az elvből indulunk ki, hogy a többszintű hatalommegosztás történelmileg létrejött realitás – vagyis, ha nem helyezkedünk az Európai Unió történelmi fölbomlásának „nihilista” álláspontjára –, akkor tételeznünk kell ellenőrök meglétét mindenütt, ahol csak léteznek intézményesült hatalmak. Érthető, hogy számos demokrata vonakodik földadni a népi ellenőrzésnek, képviselőnek és „szuverenitásnak” azt a lehetőségét, amelyet a

nemzeti parlamentek nyújtanak (főltéve, hogy ezek tényleges jogokkal rendelkeznek), de ebből nem következik, hogy csakis az a szint lehet nemzeti, amelyik magában foglalja a népi ellenőrzést. Ezért azok a tervek, amelyek az európai parlament ellenőrző jogosultságainak kiterjesztésére és képviseleti mivoltának javítására irányulnak (például a kettős képviselet bevezetése révén: az egyéni jogok hordozója az európai polgár, a nemzeti közösségek pedig továbbra is egyfajta „súlyozott” területiális elvet követnek), még ha ezek nem elegendők is a polgári részvétel ösztönzéséhez, valójában mégis lényegesek.<sup>7</sup>

Az alapelv mindvégig csakis az lehet: erősíteni a nemzeti demokráciát egyfajta valódi fölhatalmazással bíró föderális demokrácia létrehozásával, s a nemzeti és lokális demokráciák regenerálásával életet és tartalmat adni a föderális demokráciának. A követendő irány pedig: a különböző szinteken *cselekvőképes hatalom egyidejű (és egyesített) növelése*.

Még egy vitatétel: Európa csakis akkor létezhet „legitim módon”, vagyis a polgáraikból összetevődő népek egyetértésével, ha (lényegében ezek saját erőfeszítéseinek következtében) *legalább annyira demokratikus*, mint az őt alkotó nemzetek, sőt, valójában *még* demokratikusabb, más szóval, ha összetétele megfelel a demokratikus kormányzás elvei és gyakorlata történetében megtett haladásnak. Ez annyit tesz, hogy további demokratikus szinteket kell *hozzáadni* a már létezőkhöz, és új formákat kell *főltalálni*. Enélkül a magasabbrendűség bizonygatása, a technokrata tendenciák és a válság demoralizáló hatásai olyan visszahatásokhoz vezetnek, amelyek *egyszerre* anti-demokratikusak és Európa-ellenesek, ahogy ez már most is látható. Ijesztők az akadályok, ezek közül az egyik leginkább elemi erejű és a leghatékonyabb az európai *démosz* (ami nem holmi *ethnosz*) nyelvi sokfélesége, bár ez kevésbé hat az ifjabb nemzedékekre, kiváltképp a „standard” angol használata okán, igaz, nagyon egyenlőtlenül, a társadalmi osztályszármazás szerint.

### *Miféle szuverenitások?*

Egy rövid megjegyzés a „szuverenitás” kérdéséhez. Kimutatható, hogy olykor összetévesztik a szuverenitás megvalósulásait, amelyek különfélék, sőt ellentétesek is lehetnek: *nemzeti* szuverenitás, *állami* szuverenitás és *népi* (tehát „demokratikus”) szuverenitás. Senki sem tagadhatja ezek szoros összetartozását mind a republikánus nemzetek történetében, mind pedig az *önrendelkezés* elvének alkalmazásában az uralom alá vont vagy gyarmatosított népek részéről. De ha nem teszünk világos különbséget köztük, abba a hiedelembe eshetünk, hogy széttagolódásuk egyszer s mindenkorra való, ez pedig a „szuverenizmusnak” szolgálhat alapul, s a legrosszabb fajta politikai

zűrzavart idézheti elő. Ebben a történelmi pillanatban a szuverenitás más és más artikulációi elválnak egymástól, következésképp a „szuverenizmus”, még ha az a törekvés hajtja is, hogy ellenállást tanúsítson az uralkodó renddel szemben, a gondolat és a cselekvés akadályává válik.

Két szorosan egymáshoz kapcsolódó ok teszi e zűrzavart különösen csábítóvá mostanában, és vezethet veszélyes ballépéshez. Az első az, hogy a központi banknak, amelynek az euró és következésképp a hitel- és adósságpolitika menedzselésére van fölhatalmazása, sikerült egyfajta *díszkrecionális hatalomra szert tennie Európában*, s ez olykor konfliktusba keveri az egyes nemzetek érdekeivel, és kiemeli a polgárok ellenőrzése alól. Központi helyzetben van a demokratizációs mechanizmusok sorában, s a törvények és egyéb hatóságok fölött látszik létezni. Az euró megreformálását célzó „ellentervek”, amilyen a Michel Agliettaé is, nem érintik a politikai probléma velejét, mert azáltal próbálják „kiegészíteni” a pénzforgalom kiépítését (vagy kijavítani eredendő hibáit), hogy – az állam mintájára – afféle *európai szuverenitást* kreálnának.

Leszögezik, hogy az eurozónában föderális közös költségvetésre van szükség (közérdekű célok szolgálatában), mellőzik viszont a pénz- és gazdaságpolitikai intézkedések demokratikus ellenőrzésének kérdését. E hiányosságot leplezendő, egy *politikai mítoszhoz* folyamodnak – a „társadalmi szerződéshez”, ennek megtestesülése lenne az elfogadott valuta.<sup>8</sup> Másfelől pedig, láttuk, miközben folytak a „tárgyalások” a görög kormányzattal, és igent mondtak a népszuverenítésra, amelyet a július 5-i népszavazás reprezentált, az európai technostruktúra egy másik összetevője, az Euro-csoport sikeresen *szétbomlasztotta a demokratikus egységet*, és bizonyos értelemben a népszuverenitás eszméje ellen „játszotta ki” magát az eszmét – kijelentvén, hogy „nem érvényesülhet egyetlen nép akarata az összes többié fölött” (kiváltképp nem, tegyük hozzá, amikor „az ő pénzük” forog kockán). Ez volt az *egyedüli érv*, amit demokratikus nézőpontból nem lehetett csak úgy egyszerűen elutasítani – hacsak nem az elnyomásnak való ellenállás fölsőbbrendű történelmi jogosultsága nevében –, pedig hát az európai népek föltételezett akarata sohasem jutott kifejezésre másként, mint delegálás által vagy közvélemény-kutatásból következtetve.

A „nemzeti” demokratikus szuverenitásnak csakis annyiban volt valaha is értelme, hogy a nemzeti függetlenség mellett állt ki valamely birodalom vagy más nemzetek bitorló igényeivel szemben. A legnagyobb „totalitárius” hatalom, amellyel Európa népeinek szembe kell nézniük, a *globális pénzpiacból* lett, amely egyfajta *kvázi-szuverén* pozíciót élvez azokhoz az államokhoz és népekhez képest, amelyeket „képvisei”. Ez okból csakis annyiban létezik valódi népszuverenitás, amennyiben a nemzeteken belül, de mindenekelőtt a nemzetek *között* létezik effektív ellenállás a pénzpiac „mindenhatóságával” szemben,

vagy amennyiben képesek arra, hogy másfajta politikát valósítsanak meg, mint amelyet ez előír vagy kedvezményez. A mai Európában ilyen képesség csakis a demokratikusan társult nemzetek *koalíciójában* lehetne meg, amelyben e nemzetek mindegyike „meg(sok)sorozza” a többiek önállóságához szükséges erőt és kapacitást. Az egyedüli valóságos demokratikus szuverenitás a *megosztott szuverenitás* – ez „kárpótlást” nyújt azért, amit látszólag elvon minden egyes nép függetlenségéből, éspedig a kollektív hatalom révén teheti ezt, amelyben részesíti őket. Ellentétben a szuverenizmussal, a *valóságos szuverenitás politikája* meghatározza azt a tér- és időtartományt, amelyekben lehetséges „poszt-nacionális” történelmi szakaszról beszélnünk, de csakis az esetben, ha a „megosztás” méltányos, egalitárius, és ezt állandóan reaktiválja a közvélemény és a nyilvános ellenőrzés. Máskülönben nem működik a hatalom „szorzója”, s a szuverenitás megosztása pusztán csak az uralkodó helyzetben levők visszaéléseinek leplezésére szolgál.

### *Nacionalizmus, populizmus, európaizmus*

A hatalom összpontosítása Európában a technokrata kaszt kezében, amelyik a fináncőke érdekeihez (és tulajdonlóihoz) kapcsolódik, valamint a politika semlegesítése a centrumok nagykoalíciója révén, amelyek „himnuszai” a konszenzust fönntartó, megszeghetetlen „szabályok”, ahhoz az erőteljes tendenciához vezet a költségvetési megszorítás és a neoliberais átalakítás ellenzői között, hogy az *anti-európaizmus jegyében adjanak kifejezést ellenállásuknak* (előnyben részesítve a „csak semmi Európát” az uralmon levők „nem lehetséges más Európa” mantrájával szemben). Ez az anti-európaizmus a szuverenizmuson alapszik, ami hajlamos magába fogadni a nacionalizmust. A demokrácia elmúlt kora és az azt éltető népi küzdelmek iránti nosztalgiahoz egyfajta „identitást-kereső” mítoszba való belemerülés társul, bár ez nem mindenkor ellentétes az internacionalizmussal. A fordított kísértés üzenete: „*a nacionalizmus az ellenség!*” De mivel történetileg tekintve a nacionalizmus korántsem monolitikus valami, és gyakran változik a tartalma a körülmények állása szerint, jómagam óvatosabb megfogalmazást javasolnék: „*ma a nacionalizmus a fő veszély a baloldala nézve!*”, és főleg az a fajta nacionalizmus, amelyik hajlamos rá, hogy a szélsőjobboldali populizmus fogságába kerüljön. Hogy ez ellen dolgozzunk, ahhoz oly módon kell szembeszállnunk a folyamatban levő demokrácia-lebontással, hogy védelmezzük és példákkal szemléltetjük a *szuverén nép* olyan eszméjét, amelyik hátrózzottan *anti-nacionalista* abban, hogy elsődlegesnek tekinti a határokon áterjedő mozgósítást és aktivizmust az *európai* polgárok vagy virtuális „polgártársak” részéről, helyet teremtve minden egyes állam szívében egy olyan sorsközösségnek, amely egyaránt magába foglalja

az életben szervesen egybetartozó „nemzetit” és a „nem-nemzetit”, és érzékeny az Európa területén tartózkodó összes *rezidens* problémáira.

### *Európa „pártja”*

A *status quo*, hitünk szerint, folytathatatlan, s két úton lehet továbbhaladni Európában és Európa átalakítása felé; ezek egyikéről sem állíthatjuk, hogy „Európa építését” mint olyat igenli vagy ellenzi, de mint alternatívák vagy az európai projektum önpusztítása felé vezetnek, vagy ennek helyreállítása vagy újjraalapozása irányába tartanak. E megadott föltételek közül vajon melyik volna képes a legnagyobb valószínűséggel megfordítani a jelenlegi hatalmi mérleget? Ütköztetbe bocsátkozni ezen a terepen, ahogy az olasz történész, Luciano Canfora írta nemrégiben, „lehetséges”:<sup>9</sup> ez távlatot nyit az erőviszonyok átalakításához addig, ameddig kedvezők a körülmények, és vannak olyan erők, amelyek helyesen értelmezik ezeket. Az EU strukturális válsága ideológiailag és politikailag erőszakos gondolatokhoz és alternatívákhoz vezethet, ez egyike azoknak a körülményeknek, amelyekből képesnek kell lennünk előnyt kovácsolni, és amelyeket tudnunk kell helyesen értelmezni, ám a válság semmiképp sem biztosíték egyfajta „demokratikus megoldásra” (vagy valamilyen „baloldali” megoldásra). A jó megoldás ennél fogva megköveteli egy „Európa-párt” megszületését, meglétét és megerősödését, ez egyben olyan *európai párt*, amelyek az egész földrészen toboroz híveket, és megmarad *mozgalomnak*, megőrzi belső sokféleségét, s az ellentmondást a maga javára fordítja avégett, hogy úrrá legyen ama különös *pártformának* a problémáin, amelyet a munkásmozgalomból született osztályharcos szervezetek tökéletesítettek.

Ez annál is fontosabb, mivel egy ilyen „párt” világos taktikai célja hozzájárulni a neoliberais Európa politikai társigazgatását megvalósító mai nagykoalíció fölbomlasztásához, s így konfliktust kelteni a szociáldemokrata hagyomány vezető magjában (ha lehetséges, „azon belül”, ahogy Jeremy Corbyn fölbukkanásával történt a brit Munkáspártban). A nagykoalíciót és a szociáldemokrata pártokat aláaknázó ellentmondások az európai megszorítás-politikában alakot öltő ellentmondások tükröződései. S ezek az ellentmondások tették mind nagyobb számú európai polgár számára egyre inkább elviselhetlenné az egyenlőtlenséget, a létbizonytalanságot és a népet kirekesztő technokrata kormányzást. De még fontosabb lenne egy ilyen „párt” képessége arra, hogy fölsorakoztassa maga körül az *autonóm* erőket – ezek még szervezetlenek, heterogének, és a harcban olyan részvételi mintákat követnek, amelyek egyre-másra parlamentáris próbálkozásokba csapnak át, ámde nélkülöznek bármilyen közös „programot” –, mindazokat, akik látótávolságon belül arra várnak, hogy

hogy megkezdődjék a „diskurzus Európáról”, arról, amelyeket az európai köz- és államigazgatás viszonylagos visszafordíthatatlanságára alapoztak, arról a stratégiai jelentőségű kérdéstről, hogy mit is képvisel ez az Európa a globalizáción belül, valamint jelenlegi, a demokrácia fejlődéséhez képest lényegileg inadekvát formájáról.

### Jegyzetek

- 1 Ezek a tézisek rövidített változatát adják egy teljesebb szövegnek, amelynek a szerkesztésére és kiegészítésére azután került sor, hogy megtettem bevezető észrevételeimet 2015. augusztus 29-én a „Változtatni Európán, változás Franciaországban” címmel a Francia Kommunista Párt Nyári Egyeteme (Karellis, Savoya) keretében rendezett vitában. A teljes változatot lásd Dominique Crozat – Elisabeth Gauthier (szerk.): *Écrits sur la Grèce. Points de vue européens*. Collection „Enjeux et débats d’Espaces Marx”. Paris, Éditions du Croquant, 2015.
- 2 Lásd Étienne Balibar, Sandro Mezzadra, Frieder Otto Wolf: Le Dictat de Bruxelles et le dilemme de Syriza. *Mediapart*, 2015. július 19.  
<<https://blogs.mediapart.fr/ebalibar/blog/190715/etienne-balibar-sandro-mezzadra-frieder-otto-wolf-le-dictat-de-bruxelles-et-le-dilemme-de-syriza> > Valamint Stathis Kouvelakis: Turning ‚No’ Into a Political Front. Some Lessons from Syriza – and Where We Go From Here. *Jacobin*, 2015. augusztus 3.  
<<https://www.jacobinmag.com/2015/08/tsipras-debt-germany-greece-euro/>>
- 3 Lásd Sandro Mezzadra: Per un movimento costituente europeo. *Euro Nomade*, <<http://www.euronomade.info/?p=71>>
- 4 Lásd Michel Aglietta – Nicolas Leron: A la recherche du souverain en zone euro”. *Libération*, 2015. augusztus 26. Valamint Michel Aglietta: *Europe. Sortir de la crise et inventer l’avenir*. Paris, Éditions Michalon, 2014.
- 5 Gabriel Colletis, Jean-Philippe Robé, Robert Salais: The case for Euro-investment. *Le Monde Diplomatique*, 2015 július.
- 6 Lásd Jacques Sapir: *La Démondialisation*. Paris, Le Seuil, 2012; Samir Amin: *Delinking: Towards a Polycentric World*. London, Zed Books, 1990.
- 7 Jürgen Habermas: *Zur Verfassung Europas: Ein Essay*. Frankfurt a.M., Suhrkamp, 2011.
- 8 Michel Aglietta: *Europe. Sortir de la crise et inventer l’avenir*. Paris, Éditions Michalon, 2014.
- 9 Luciano Canfora: La battaglia possibile. *Il Manifesto*, 2015. augusztus 26.  
<<http://ilmanifesto.info/la-battaglia-possibile/> >

(Fordította: Csala Károly)

Eredeti megjelenés: *The Enigma of Europe*. Transform Yearbook 2016 (Edited by Walter Baier, Eric Canepa and Eva Himmelstoss, Merlin Pres, 2016)